

Zapiski bibliograficzne

NIEMCY W DOBIE IMPERIALIZMU

Zagadnienia dotyczące całego okresu

O. WAGNER: Hans Koch. „Der Remter” 5 Jhrg. 1959, H. 3, s. 156—157+tab.

Krótką biografia zmarłego w roku bieżącym znanego historyka, słowianoznawcy i badacza zagadnień wschodniego kościoła. Urodzony we Lwowie, w początkach swej kariery naukowej pracował na Uniwersytecie w Królewcu, a od r. 1937 kierował Instytutem Wschodnim we Wrocławiu. Podczas ostatniej wojny prowadził jedną z katedr w Instytucie Wschodnim w Wiedniu, w 1952 r. organizował w Monachium Instytut do Spraw Wschodniej Europy (*Osteuropa-institut*). Jest autorem kilku publikacji naukowych, głównie z historii wschodniego kościoła i z historii Związku Radzieckiego. Był także redaktorem pisma „Kyrios”. Artykuł nie omawia roli, jaką zmarły odgrywał w inspirowaniu polityki rewizjonistycznej NRF.

JOACHIM MITDANK: 40 Jahre Versailler Diktat. Ein Vergleich mit dem Friedensvertragsentwurf der Sowjetunion. „Deutsche Aussenpolitik”. Heft 6/1959, s. 641—648.

Próba porównania dwóch traktatów pokojowych, z których jeden był przyczyną odrodzenia się militarystyki niemieckiego po pierwszej wojnie światowej. Drugi traktat, będący na razie tylko projektem, jest wyrazem rzeczywistego dążenia do rozwiązania problemu pokonanych Niemiec. Rzeczywiście Traktat Wersalski zawierał w sobie zarodek przyszłej wojny. Jest to dowód sprzeczności istniejących w świecie kapitalistycznym. Myślą przewodnią zwycięskich mocarstw po pierwszej wojnie światowej

było użycie wojsk niemieckich przeciwko młodemu państwu radzieckiemu.

Autor zwraca uwagę na te postanowienia Traktatu Wersalskiego oraz na radziecki projekt traktatu pokojowego z Niemcami ze stycznia 1959 r., które są od siebie jak najbardziej różne. Dotyczy to w szczególności postanowień wojskowych i ekonomicznych.

Wnioski końcowe prowadzą do stwierdzenia, że propozycje radzieckie, opierające się na demokratycznych zasadach, uwzględniające postulaty Poczdamu, zupełnie odpowiadają interesom narodu niemieckiego, w przeciwieństwie do Traktatu Wersalskiego z 1919 r.

DOROTHEA GROENER-GEYER: Die Odyssee der Groener-Papiere. „Die Welt als Geschichte”. H. 2/1959. Jhrg. XIX, s. 75—95.

Po obszernej monografii „General Groener. Soldat und Staatsmann” (1955) autorka publikuje pozostałe nie wykorzystane dotychczas papiery ojca — b. generała, ministra i autora kilku prac z dziedziny wojskowości i nauk politycznych.

Zestaw listów został poprzedzony przez autorkę obszernym wstępem informującym o ich losie w czasie ostatniej wojny. Autorka odnalazła je ostatecznie w Waszyngtonie, gdzie zostały zdeponowane wraz z innymi niemieckimi archiwaliami po 1945 r. Każdy z publikowanych listów opatrzono komentarzem, gdyż pochodzą one z korespondencji prywatnej i określenie ich miejsca w biografii Groenera jest konieczne. W sumie autorka opublikowała 11 listów z lat 1923—1935 adresowanych do prof. Freudenthala i do dra E. Meiera oraz dwa z 1935 r. adresowane do Groenera.

Republika Weimarska

ERNST DAUERLEIN: Hitlers Eintritt in die Politik und die Reichswehr. Dokumentation. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte“ 7. Jhrg. April 1959. Heft 2, s. 177—227.

Autor przedstawia materiał dokumentarny, zebrany w archiwach monachijskich a dotyczący spornej kwestii kontaktów partii narodowych socjalistów (NSDAP) z Reichswehrą w latach poprzedzających pucz monachijski Hitlera w roku 1923.

Materiał rzuca wiele nowego światła na pierwsze polityczne kroki Hitlera i na rozwój Niemieckiej Partii Robotniczej (DAP, później NSDAP) w latach 1919/20. Hitler zaczynał swoją karierę w Monachium pod komendą kapitana Reichswehry Mayra, późniejszego działacza SPD i zdecydowanego wroga komunistów, jako podoficer do spraw wyszkolenia w tamtejszych oddziałach. Na liście tzw. „Vertrauensmänner” sporządzonej w końcu maja 1919 r. występuje jego nazwisko. Pierwszy ślad politycznej działalności Hitlera to zamieszczony w zbiorze list w kwestii żydowskiej pisany 16 września 1919 r. Od listopada 1919 r. Hitler występował stale jako prelegent na zebraniach DAP. Większość zebranych dokumentów to właśnie jego pierwsze przemówienia w kwestiach politycznych, zanotowane na polecenie Reichswehry przez owych V-Männer.

W sumie zbiór zawiera 32 dokumenty, podane z zachowaniem wymagań naukowych. Zbiór poprzedzony jest wyczerpującym wprowadzeniem, w którym au-

tor określa miejsce i charakter każdego dokumentu i daje krótki zarys historyczny tego okresu.

WILHELM DEIST: Schleicher und die deutsche Abrüstungspolitik im Juni/Juli 1932. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte“ 7. Jhrg. 1959. Heft 2, April, s. 163—176.

Autor analizuje w tym artykule stosunki wewnętrzne Republiki Weimarskiej, krótko po utworzeniu gabinetu von Papena w czerwcu 1932 r. Jest to okres bardzo znamieny. Republika walczy wówczas na forum międzynarodowym o równouprawnienie z innymi państwami Europy i zniesienie krępujących więzów zawartych w Traktacie Wersalskim. Autora interesuje głównie stosunek do tych kwestii ministra obrony Schleichera. Schleicher okazuje się bezwzględny w swych żądaniach zniesienia niewygodnych paragrafów Traktatu, umożliwienia normalnych zbrojeń bez żadnego ograniczania budżetów zbrojeniowych itp. Na konferencji w Lozannie postulaty te w złagodzonej formie przedstawiali von Papen i von Neurath. Polityka ta zakończyła się jednak fiaskiem wobec zdecydowanego oporu przedstawicieli Francji i Anglii.

Wewnętrzne stosunki Republiki w tym okresie jako kulisy gier dyplomatycznych w Lozannie przedstawione zostały przez autora bardzo przekonująco i poparte licznymi odsyłaczami do literatury i archiwaliów.

Niemcy po roku 1945

HANS BOHNENKAMP: Gesamtplan für die deutsche Schule. „Frankfurter Hefte“ 14. Jhrg. Mai 1959. H. 5, s. 315—326.

Jest to wypowiedź w dyskusji zainicjowanej przez redakcję pod hasłem „Wychowanie i oświata w społeczeństwie przemysłowym”. Autor analizuje plan reorganizacji i ujednoczenia niemieckiego szkolnictwa wszystkich stopni, opracowany przez specjalną komisję

i opublikowany w NRF w roku bieżącym. Analiza jest bardzo szczegółowa i dotyczy głównie struktury organizacyjnej szkolnictwa w krajach NRF oraz zagadnień pedagogicznych.

GERHARD LINDNER: Die widerrechtliche Besetzung Westberlins. „Deutsche Aussenpolitik“. Heft 3/1959, s. 231—255.

Artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej części autor przeprowadza

analizę umów sojuszniczych z 1944 r. określających położenie prawne Berlina. Dotyczy ona przede wszystkim Protokołu z 12 września 1944 i Umowy z 14 listopada 1944 w sprawie aparatu Kontroli w Niemczech. Na tle omówienia wyżej wymienionych umów przeprowadza on polemikę z wypowiedziami niektórych polityków zachodnich, a w szczególności Dullesa i Lemmera w kwestii niemieckiej.

W drugiej części autor zajmuje się zagadnieniem reżimu okupacyjnego w Berlinie zachodnim z punktu widzenia prawa międzynarodowego. Autor wykazuje anachronizm praw mocarstw zachodnich w Berlinie w 14 lat po zakończeniu wojny. Stałe naruszanie postanowień poczdamskich przez mocarstwa zachodnie spowodowało, że układ ten stał się fikcją. Co więcej, stan taki powoduje stałe napięcie w stosunkach międzynarodowych. Osobno omówiono rolę, jaką odgrywa Berlin w planach NATO i sprawę przynależności Berlina zachodniego do NRF. W konkluzji autor stwierdza, że realną możliwość rozwiązania problemu berlińskiego widzi tylko na drodze realizowania propozycji radzieckich.

HANS WOLFGANG KUHN: Die Regelung der Verkehrsverbindungen nach

Berlin 1945—1946. „Europa Archiv”. Folge 14/1959, s. 447—466.

Artykuł dotyczy kwestii swobodnego dostępu mocarstw zachodnich do Berlina. Punktem wyjścia rozważań autora są umowy sojusznicze z 1944 i 1945 r., określające polityczno-prawny status Berlina. Na tle tych porozumień między czterema wielkimi mocarstwami przedstawiony jest problem dostępu do Berlina z zachodnich stref okupacyjnych. Obszernie potraktowano w artykule polityczną i techniczną stronę współpracy między trzema mocarstwami zachodnimi a władzami radzieckiej strefy okupacyjnej w sprawie tranzytu drogowego, kolejowego i lotniczego do poszczególnych sektorów Berlina. Autor omawia ważniejsze fragmenty korespondencji dyplomatycznej odnoszącej się do sprawy wolnego dostępu mocarstw zachodnich do Berlina zachodniego. Dotyczy to w szczególności wymiany listów między Churchillem, Trumanem i Stalinem w 1945 r. Rozbieżności poglądów na praktyczną realizację tranzytu z Berlinem zachodnim wystąpiły już w pierwszych latach po wojnie i były jedną z przyczyn kryzysu berlińskiego w latach 1948—1949.

Zestawili: J. K. i J. M.